

Generaal Van Everdingen: een drinkliedje (I)

dr. J.W. Holleman, socioloog

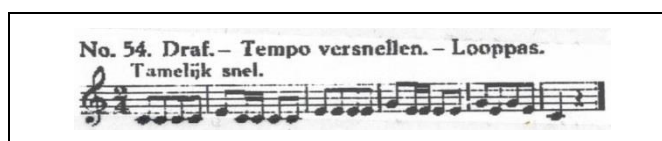
Mijn vader (1908-1961) zong soms een onzinliedje over de Generaal van Everdingen.¹ Waar slaat dat nou op? Die vraag werd ook, omstreeks de eeuwwisseling, door twee dagbladcolumnisten opgeworpen.² Heldring (1917-2013) was, evenals mijn vader, reünist van het Leidsch Studenten Corps. De generaal zat volgens hem op de w.c. te zingen: “Sixma baron van Heemstra”. Maar volgens Joost Prinsen (geboren in 1942) was het een populair straatdeuntje in zijn jongensjaren. Dat moet in Breda geweest zijn, want zijn vader was omstreeks 1950 burgemeester aldaar. Volgens Prinsen zong ene Meneer van Everdingen: “Bloemkool, geef mij maar bloemkool”. Om nadere opheldering te verkrijgen, zocht hij contact met het Meertens Instituut (KNAW). In de *Nederlandse Liederenbank* was een soldatenliedje opgenomen: Generaal Van Everdinge / Die zat op de plee te zingen: / (...).³ De tekst van de coda was niet opgetekend.

I. Signaalrijmen (met korte coda)

Volgens de toelichting in de Liederenbank zou het een *signaalrijm* op het trompetsignaal DRAF zijn geweest, als variant van een eerder rijm waarin de burgemeester van Wageningen figureerde. Met behulp van signaalrijmen kunnen militairen zich de betekenis van de verschillende trompetsignalen inprenten. De melodie van dit trompetsignaal (Afbeelding A) is vastgelegd in het *Voorschrift Trompetsignalen voor [militaire] wielrijders, cavalerie en bereden artillerie* (1932). De kolonel Leen Verhoeff, deskundige op het gebied van soldatenfolklore, rapporteert vijf signaalrijmen die op dit trompetsignaal zijn overgeleverd.⁴ Daar is ook een signaalrijm op de *Luitenant Van Everdingen* bij, maar de Generaal ontbreekt in Verhoeffs lijstje.

De vijf signaalrijmen van Verhoeff overtuigen mij niet helemaal: ten eerste voldoen ze niet als geheugensteuntje voor het maatschema van het trompetsignaal DRAF en ten tweede bekken ze niet genoeg voor een didactische meezinger. Daarom heb ik ze in tabel C (met asterisk) in stukjes geknipt, waarna ik ze in de eerste vijf rijen van tabel D (met asterisk) gereconstrueerd heb. In 51.2 komt de Luitenant in beeld en in 71.3 heb ik nog een toegift geprobeerd, op het rijmwoord Grevelingen.

Mijn oplossing 31.2 vereist wel enige toelichting. In de *Nederlandse Volksverhalenbank* van het Meertens Instituut is een komisch verhaaltje over de Dominee van Wieringen opgenomen.⁵ Hij bezweert dat hij liever stront dan spieringen eet (dus dat hij gruwet van een maaltje spiering). Het lijkt me passende soldatenhumor om op dat gegeven een signaalrijm te bouwen en vervolgens in de coda naar eetbare uitwerpselen (worst) te verwijzen. Maar daarmee kwamen de speelse zangers meteen weer op een nieuw idee (41.1 en 41.2): “Bloedworst, geef mij maar bloedworst”. Want in het soldatenjargon verwijst bloedworst naar de aanblik van kapotgelopen voeten.

Afbeelding A. Het trompetsignaal DRAF
Bron: *Voorschrift Trompetsignalen* (1932)

II. De melodie

Volgens informanten van Heldring (1998) vertoont de melodie van *Generaal Van Everdingen* sterke verwantschap met het snelle deel (friska) van een zigeunerdans (szárdás) van Frans Liszt.⁶ Dat betreft vooral de *verrijkte coda's* (zeven lettergrepen), zoals “Bloemkool, geef mij maar bloemkool” (51.0). Verhoeffs signaalrijmen hebben evenwel *korte coda's* (slechts vijf à zes lettergrepen). Zij gaan, evenals het trompetsignaal DRAF, als een nachtkars uit.

¹ Holleman (1952).

² Heldring (1998); Prinsen (2005).

³ *Everdinge* (z.j.).

⁴ Verhoeff (1967; 1976; 1977, 250).

⁵ *Dominee* (z.j.).

⁶ Tweede Hongaarse Rapsodie (1847), beluister Rousseau (z.j.).

We moeten concluderen dat de *Luitenant Van Everdingen* (51.2) als signaalrijm getrouw aan de structuur van het trompetsignaal DRAF beantwoordt. Maar de *Generaal van Everdingen* (52.0) heeft een heel ander karakter, evenals mijn varianten 51.3 t/m 52.3. Het zijn drinkliederen. Ze zijn verwant aan de signaalrijmen, maar door hun verrijkte coda vallen ze buiten het stramien van het trompetsignaal.

Joost Prinsen wijst erop dat de melodie van de verrijkte coda van de *Generaal van Everdingen* identiek is aan die van een popsong (76.1) uit de jaren 1950, getiteld *Music, music, music*, geschreven door Stephen Weiss & Bernie Baum (1949), en omstreeks 1950 met een Nederlandse tekst uitgevoerd door het Orkest zonder Naam.⁷ De Nederlandse coda luidt: *hola de pianola*. De overige versregels zijn echter één lettergreep te kort (generaal van everding, die zat op de plee te zing) en de bijbehorende melodie heeft niets gemeen met ons trompetsignaal.

Is er ooit een Hongaars volksliedje en/of -dansje geweest, ouder dan de *szárdás* van Liszt, dat in West-Europa zodanige bekendheid genoot dat men kon besluiten daarop de eerste twee versregels van het trompet- of trommelsignaal DRAF te baseren? Ik moet dan vooral aan de *Ungaresca* denken (tekstkader E). Het is de Hongaarse versie van de Branle, een loopdans anno 1600. De musici plachten het tempo gaandeweg op te voeren.

III. Drinkliederen (met verrijkte coda)

We komen nu tot de hoofdvraag van dit essay. Wie is in deze drinkliederen op het secreet gezet? Waarom is hij of zij door vroegere soldaten- of studentengeneraties tot mikpunt van spot of leedvermaak gekozen? Welke jammerklachten zijn hem of haar in de mond gelegd, en waarom was dat? Die vragen hebben de columnisten Heldring (1998) en Prinsen (2005) aan hun lezers voorgelegd.

Hun oogst is samengevat door Holleman (2022a) en hieronder bewerkt in tabel C (rij 4 en 6 t/m 9).⁸ In tabel D (items 41.2 en 51.3 t/m 73.2) stel ik een hypothetische reconstructie van het aangetroffen materiaal voor. Ik zal die reconstructie nu nader verantwoorden. Daarbij behandel ik ook een drinkliedje op het zelfgekozen rijmwoord Beverningh(e) (75.1), hoewel dat buiten het kader van tabel C valt.

(51.3 t/m 52.3:) Gerrit G. van Everdingen (1871-1939)⁹

Gerrit G. van Everdingen, generaal-majoor der Artillerie, was van 1923 tot 1929 gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie in Breda, maar hij was al sinds 1896 met tussenpozen aan de KMA verbonden. Op 25-jarige leeftijd werd de luitenant Van Everdingen als docent Artilleriewetenschappen aangesteld. Hij was dus slechts een paar jaartjes ouder dan zijn KMA-studenten. Prompt kreeg hij een signaalrijm aan zijn broek (51.2) en misschien nog een bijbehorend drinkliedje (51.3). Maar ik denk dat er sinds 1896 ook twee nieuwe drinkliedjes aan de luitenant (of kapitein of adjudant) Van Everdingen zijn gewijd.

In de eerste plaats was hij een mikpunt van milde spot, omdat hijzelf niet aan de KMA was opgeleid. Direct na de hbs werd hij toegelaten tot de artillerieschool in Delft. Bovendien had hij zich toegelegd op de statische vestingartillerie in plaats van op de moderne, dynamische oorlogvoering. Volgens *Van Dale* kregen vestingartilleristen destijds de spotnaam “stoepjes” opgeplakt. Er werd dus, denk ik, een spotliedje aan hem opgedragen met de coda: “Stoepjes, geef mij maar stoepjes” (51.4).

In de tweede plaats behoorde het tot zijn KMA-taken om (samen met zijn oudere collega H.J.A. Feber) de studieboeken voor de cadetten der Artillerie up-to-date te houden. Dat gold ook voor de studieboeken behorende tot de *Beknopte handleiding tot de kennis der artillerie voor de cadetten der infanterie, cavalerie en genie*. Maar ik denk dat die cadetten terugslagen met een spotliedje. Hun coda luidde “Boemkool, geef mij maar boemkool” (51.5).

Toen de generaal Van Everdingen als gouverneur aantrad, torste hij dus minstens twee drinkliedjes met zich mee, maar allengs wist niemand meer wat die vreemde coda's te betekenen hadden. Nieuwe generaties van militaire of Leidsche zangers trachtten soms nog dichtbij het originele Boemkool te blijven (sommige informanten van Heldring herinnerden zich dat er Blâmkool werd gezongen), maar gewoonlijk

⁷ *Music* (z.j.); Orkest Zonder Naam (circa 1950). Nederlandse tekst: Van der Meer (1950).

⁸ In de meest linker kolom wordt niet alleen verwezen naar Heldring (1998) en Prinsen (2005), maar ook naar twee lezers van Heldring: Buijvoets (1998) en Kok (1998). Volledigheidshalve heb ik in die kolom ook Verhoeff (1967, 1976) en Holleman (1952) toegevoegd. Twee andere lezersbrieven kwamen van Luttervelt (1998) en Wackie Eysten (1998).

⁹ *Everdingen* (z.j.); Langereis (z.j.); Everdingen (1907); Feber & Van Everdingen (1914); Van Dale (1992); *Wat is wit en ontploft?* (z.j.); *Wat is het lievelingseten van soldaten?* (z.j.); *Blam!* (z.j.) [a sudden load noise, as in Bang! first known use 1924].

werd de overgeleverde coda verbasterd tot “Bloemkool, geef mij maar bloemkool” (52.2). En mijn vader kreeg in zijn Leidsche studententijd een plattere versie ingeprent: “Spuitpoep, ik heb de spuitpoep” (52.3). Een verbastering van de spotliedjes 51.4 of 72.1? of gewoon een baldadig onzinliedje over de grilligheid van het menselijk lot?

*Afbeelding B. Generaal-majoor Van Everdingen
Bron: Gouverneurs van de KMA (Kasteel van Breda)*

(52.1, 61.1, 61.2:) Ritmeester Sixma baron van Heemstra (1869-1945)¹⁰

Er is nog een derde coda met de generaal Van Everdingen verbonden: “Sixma, baron van Heemstra” (52.1). Deze coda duikt tevens op bij de Baron van Wemeldinge (61.1, 61.2). Mikpunt van deze spotliedjes is Carel J.J. Sixma baron van Heemstra, keurig opgeleid aan de KMA en uiteindelijk opgeklimmen tot ritmeester der Cavalerie. In 1914 had hij onder het pseudoniem Veritas een pamflet geschreven tegen het nieuwe artikel 248bis van het Wetboek van Strafrecht (dat van kracht is geweest van 1911 tot 1971). Het wetsartikel verbood meerderjarigen (21 jaar en ouder) homoseksuele omgang met minderjarigen te hebben, terwijl heteroseksuele omgang met jeugdigen vanaf 16 jaar onbestraft bleef. Vervolgens was de baron, inmiddels oud-ritmeester, in 1920 betrokken bij een homoseksueel zedenschandaal in Den Haag, wat hem op gevangenisstraf kwam te staan. Daarmee had hij de eer bezoedeld, niet alleen van zichzelf en zijn familie maar ook van het Wapen der Cavalerie en van zijn *alma mater*, de KMA. Waarschijnlijk is in militaire kring een spotliedje bedacht waarin deze oud-student der KMA publiekelijk, bij monde van de gouverneur der KMA, aan de schandpaal werd gezet.

(53.2 t/m 53.4:) ‘Barones’ G.A. van Everdingen (1809-1887)¹¹

In Leiden heeft er een spotliedje op de barones van Everdingen gecirculeerd (53.1). Misschien is het geënt op Gerrigje Adriana van Everdingen. Zij trouwde in 1827 met (de latere jonkheer) Bernard van Merlen (1800-1890). Hij was een Nederlandse beroepsmilitair die uiteindelijk opklom tot generaal-

¹⁰ *Sixma* (z.j.); Van der Meer & Snijders (2002); Van der Meer (2019).

¹¹ [*Jhr.*] van Merlen (z.j.), *Jean-Baptiste [Baron] van Merlen* (z.j.), *Napoleontische adel* (z.j.); Eysten (z.j.); Gabriëls (2018); Heine (1822).

majoor der Cavalerie. In 1836 werd hij, toentertijd ritmeester, in de adelstand verheven. Vervolgens was hij zes jaar lang docent aan de KMA.

Zijn vader, Jean Baptiste (geboren in Antwerpen), had het eveneens tot generaal-majoor der Cavalerie gebracht. Hij keerde zich tegen het Oostenrijkse bewind over de Zuidelijke Nederlanden en sloot zich in 1792 bij het revolutionaire Franse leger aan. Na een intermezzo onder de Bataafse Republiek en onder Koning Lodewijk Bonaparte, diende hij onder keizer Napoleon, die hem beloofde met de (niet-erfelijke) titel Baron de l'Empire. Toen de keizer ontroond was, koos Jean Baptiste de Nederlandse kant. Maar hij sneuvelde in de slag bij Waterloo (1815).

Zoonlief Bernard kon dus geen aanspraak maken op de 'foute' adellijke titel van zijn vader. Het is denkbaar dat er later in militaire kring (en meer in het bijzonder binnen de KMA?) een vilein drinklied is opgetuigd waarin hij (via zijn echtgenote) bespot werd vanwege de 'foute' loyaliteiten van zijn vader en vanwege de Franse adellijke titel die hem ontgaan is.

(71.1 t/m 71.3:) Lodewijk van Grevelingen¹²

Wie was de oude heer van Grevelingen (71.0)? Vermoedelijk was dat Lodewijk de Zestiende, Heer van Grevelingen. In feodale tijden bezaten Louis XIII, XIV, XV en XVI krachtens hun persoonlijke familie-erfvermogen de Heerlijke rechten over Grevelingen. In 1645 liet de koningin-moeder, regentes Anna, namens de zesjarige koning Lodewijk een gedenkpenning slaan. De inscriptie luidde: wij hebben dit landsdeel teruggewonnen. Dat sloeg op de verovering van dit West-Vlaamse grensstadje op de Spanjaarden (1644). En in 1659 werd Gravelines formeel ingelijfd in de Franse staat. Het is dus goed mogelijk dat Frankrijk, onze vaderlandse erfvijand, sinds die tijd in een militair drinkliedje (of zelfs in een signaalrijm) bespot werd, verscholen onder de alias 'Lodewijk van Grevelingen'.

Drinkliederen binnen het Leidsch Studenten Corps

Volgens Heldring bestond er binnen het LSC een liederentraditie die aansloot bij de spotliedjes op de Generaal van Everdingen. Dat blijkt uit de spotliedjes op August L. Reimeringer en Arend Braat (72.1 t/m 73.2).¹³ Maar ook spotliedjes (zoals 61.1, 61.2; 63.1) op leden van het Utrechtsch Studenten Corps (USC) passen volgens hem in de Leidsche traditie.¹⁴ Daarnaast zouden liedjes op de feodale Heren van Wemeldinge (62.1, 62.2) en op Hiëronymus van Beverningh (75.1) uit de Leidsche koker kunnen komen.¹⁵

August L. Reimeringer (1860-1937) was voorzitter van de Leidse burgersociëteit Amicitia, maar tot 1919 of 1920 was hij ook voorzitter van de Leidse Vrijmetselaarsloge La Vertu. In die tijd heeft er een grote brand gewoed in het tempelgebouw van de Loge.

Arend Braat (1874-1947) was van 1919 tot 1933 fractieleider van een boerenpartij in de Tweede Kamer. Hij stond bekend om zijn onbehouwen gedrag.

Baron van Wemeldinge: imaginair personage. Bij monde van hem werden twee adellijke families (beide gelieerd aan het USC) door de Leidsche zangers op de korrel genomen en, in één moeite door, ook die eerdergenoemde Haagse baron.

Alexander Lodewijk Grothe (1812-1900) was reünist van het USC. Hij verwierf de visrechten van de Ambachtsheerlijkheid Wemeldinge en daarmee de pseudo-adellijke titel *Heer van Wemeldinge*. Sinds zijn huwelijk (1853) noemde hij zich Grothe van Wemeldinge.

Constant Jacob Willem Grothe (1851-1925) had aan de Utrechtse universiteit gestudeerd en was dus vermoedelijk reünist van het USC. Na het overlijden van zijn moeder voegde hij haar dubbele naam (Loten van Doelen) aan zijn eigen familienaam toe (1877). Hij erfde de ambachtsheerlijkheid Wemeldinge van zijn oom (1900) en deed moeite om zich in de adelstand te laten verheffen (1907).

Feodale Heren van Wemeldinge. Johan Rontvis (1680-1735) en Pieter Coomans (1703-1757) behoorden tot een Goesche regentenkliek die zich schuldig maakte aan de onderhandse verdeling van

¹² Dupas (1981, 38-39); Rouyer (1890, 384-390) [Nostris Pars Reddita Terris]; *Gravelines* (z.j.).

¹³ A.D.V. (1938, 55-58); Pott (1958, 157); *Braat* (z.j.*, **).

¹⁴ *Grothe* (1853); *Ambachtsheerlijkheid* (z.j.); De Kam (1998/99*, **). Wat de beide heren *Grothe* betreft (successievelijk Heer van Wemeldinge), kan ook het liedje op de echtgenoot van Juffrouw Fickert genoemd worden (64.1, 64.2): volgens haar buurvrouw was hij van *Grothe* allure. Auguste Fickert (z.j.) was een bekende Oostenrijkse feministe, zo vermeldt Wikipedia, die zich het lot van rechteloze vrouwen en prostituees aantrok.

¹⁵ Broersma & Fruin (1902, 266-282); *Bataafse Republiek* (z.j.); *Beverningh* (z.j.); Blok & Molhuysen (1927).

openbare ambten. Na de ratificatie van de Staatsregeling voor het Bataafse Volk (1798) raakten de inkomsten uit de feodale ambachtsheerlijkheden nagenoeg opgedroogd.

Hiëronymus van Beverningh (1614-1690), bestuurder en diplomaat, was bevriend met de anti-orangistische raadpensionaris Johan de Witt, die in het Rampjaar (1672) gelyncht werd. Hij had rechtsgeleerdheid gestudeerd in Leiden en werd in 1673 tot curator van deze universiteit benoemd.

IV. Discussie: drie liedtradities

1. Militaire signaalrijmen met korte coda. Het militaire trompetsignaal DRAF is een vrolijke tweekwartsmaat: *Lustig gaan de paardenvoeten / Trip-trap, trip-trap, trip-trap, trip-trap /* (met als coda:) *Trap-trip, trap-trip, trap.* De bijbehorende signaalrijmen blijken aan twee aanvullende vormvoorschriften te beantwoorden: a) de eerste versregel introduceert een personage en eindigt op een toponiem zoals *Everdingen* of *Grevelingen* (vergelijkbaar met de limericktraditie); en b) de eerste twee versregels eindigen op het rijmwoord *[trip-trap]-ingen*. Twee wilde ideeën: heeft men, in een voorloper van de versie 11.2, de moord op ‘onze graaf Floris’ bezongen, in het Naardingerland anno 1296 (tabel E)?¹⁶ en zouden de vormvoorschriften van de signaalrijmen teruggrijpen op die van het eeuwenoude “Lijntjes oven is bestoven” (tabel F)?

2. Militaire drinkliedjes met verrijkte coda. Ik denk dat er in militaire kring een tweede hippische muziektraditie is ontstaan waarin men drie extra vormvoorschriften in acht nam:¹⁷ c) de tweede versregel heeft als standaardtekst: *Zat op het secreet te zingen:* (of iets van gelijke strekking); d) de derde versregel is een coda conform de liedtekst van het Orkest Zonder Naam (*Hola de pianola*); en e) deze verrijkte coda biedt een citaat, althans een tekst die het personage in de mond is gelegd. Dit formaat leent zich bij uitstek voor spotliedjes.

3. Leidsche drinkliedjes met verrijkte coda. Op enig tijdstip is het militaire drinklied met verrijkte coda overgewaaid naar het Leidsch Studenten Corps. In aanvulling op de militaire varianten zijn in deze burgerlijke omgeving nieuwe teksten gecreëerd, op rijmwoorden zoals *Reimeringer*, *Hekelingen* en *Wemeldinge*. Het werd een soort sport: wie kan de mooiste rijmwoorden en coda’s bedenken? Ook ontstonden er (op het groenentoneel?) liedjes van méér dan drie versregels, zoals te zien in de laatste rij van tabel C.

4. Het thema van de signaalrijmen en drinkliedjes. Wat de *signaalrijmen* betreft, valt de sfeer van Gelijkheid en Broederschap op. Wij soldaten zijn allemaal gelijk, en gezagdragers zijn ook maar gewone mensen. De *drinkliedjes* geven tevens uiting aan spotternij en leedvermaak jegens gezagsdragers, jegens de hogere standen en jegens de *nouveaux riches*. Dat begint al in de tweede versregel, waar ze op de w.c. te kijk worden gezet. In de coda wordt hun vervolgens een jammerklacht in de mond gelegd. Men denke aan eventuele darmklachten (diarree, obstipatie, winderigheid) of in ruimere zin aan de puree of ellende of problemen waarin ze verzeild zijn geraakt. Soms maakt de hoofdpersoon gewag van eigen of andermans onbeschaafde, lompe of asociale gedrag. Een belangrijk thema is verder de bloemkool: het loze vertoon van *Monsieur Choufleuri* uit de gelijknamige komische opera van Jacques Offenbach (1861), gemodelleerd naar de *Bourgeois-gentilhomme* (Molière 1670).¹⁸ En als de zangers niet meer zo goed weten wie en waarom er bespot wordt, kan de betekenis van bloemkool misschien ook verschuiven naar loze praat (apekool), zoiets als “Larie ende bombarie”.

5. Signaalrijmen en drinkliederen uit de oude doos. De rijmen en liederen hebben via mondelinge overlevering hun weg gevonden naar volgende generaties. Gedurfde liedjes werden soms gefatsoeneerd, brave liedjes werden soms op smaak gebracht en onbegrijpelijke tekstgedeelten werden soms aangepast. Uiteindelijk werden de trompetsignalen verdrongen door de moderne communicatietechnieken. En de overgeleverde drinkliederen werden vergeten omdat niemand meer wist welke personages er om welke reden bespot waren. Wat er overbleef waren geheugenflarden van bejaarden. In dit essay heb ik geprobeerd, gewapend met sociologische verbeeldingskracht, die liedjes te reconstrueren.

¹⁶ Zie de Rijmkroniek van Melis Stoke (in: Burgers 2004, versregels 6272-6314 en 6175-6271).

¹⁷ Zoals van 31.2 naar 41.2; van 51.2 via 51.3 naar 51.4; en van 71.3 naar 71.2.

¹⁸ Fuller (2018); Orchestergesellschaft Zürich (2008); *Bourgeois-gentilhomme* (z.j.). Behalve met deze gebakken lucht, wordt het libretto nog eens extra opgevrolijkt door de goedgelovigheid van de *nouveaux riches*: ze reageren vol lof op *Des keizers nieuwe kleren* (Andersen 1837).

V. Literatuurverwijzingen

- A.D.V. (1938). In Memoriam A.L. Reimeringer 1860-1937. In: *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland (...)*, Vol. 30. Url: <https://adoc.pub/jaarboekje-leiden-en-rijnland-geschiedenis-en-oudheidkunde-tb1d73aee4f037db3d004a0c7fc101f2f22440.html>
- Ambachtsheerlijkheid Wemeldingen (z.a., z.j.). In: Stichting Houtense Hodoniemen. Url: <https://www.houtenshodoniemen.nl/familieboschvandrakestein-vast-enonroerendgoed/>
- Andersen, H.C. (1837). *'s Keizers nieuwe kleren*. Vertaald door J.C. de Cock. In: *Andersen, Sprookjes voor Volwassenen* (1922, 104-116). Amsterdam: Meulenhoff.
- Bataafse Republiek (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Bataafse_Republiek
- Beverningh, Hiëronymus van (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Hi%C3%ABronymus_van_Beverningh
- Blam! (z.a., z.j.). In: Meriam-Webster Dictionary. Url: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blam>
- Blok, P.J. en P.C. Molhuysen (1927). Hieronymus van Beverningk. In: *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek, Deel 7*. Leiden: A.W. Sijthoff. Url: https://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu07_01/index.php
- Bourgeois gentilhomme, Le (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Le_Bourgeois_gentilhomme
- Braat, A. (Arend) (z.a., z.j.*). In: Parlement.com. Url: https://www.parlement.com/id/vg09lkym8eqy/a_arend_braat
- Braat, Arend (z.a., z.j.*). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Arend_Braat
- Broersma, R. en R. Fruin (1902). *Correspondentiën in steden van Zeeland. Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap. Deel 23*. 258-376. Url: https://dbnl.org/tekst/bij005190201_01/bij005190201_01_0007.php
- Buijvoets, J.G. (1998). Van Everdingen. *NRC-Handelsblad* 17/9/1998. Url: <https://www.nrc.nl/nieuws/1998/09/17/van-everdingen-7415080-a666291>
- Burgers, J.W.J. (2004). *Rijmkroniek van Holland (366-1305) door een anonieme auteur en Melis Stoke*. Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis. Url: <http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/rijmkroniek/#page=0&accessor=toc&view=homePane>
- Camerata Hongarica (2015). *Late Renaissance Dances in Hungary*. Spotify: nr. 6 [Heyduck Dances] en nr. 8 [Ungaresca, arr. Jacob Paix (1556 - circa 1623)]
- Capella Sancti Michaelis en Currende Consort (2009). Branle de Bourgoigne, Branle de Champagne, Branle 6, Ungaresca, Saltarello. In: *Masters from Flanders: Polyphony from the 15th & 16th century Vol. IV*. Url in [Merlin] WMO: <https://www.youtube.com/watch?v=eTdmAq5IEyU>
- Dale, Van (1992): *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, Twaalfde uitgave. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Dominee van Wieringen (z.a., z.j.). In: Nederlandse Volksverhalenbank. Url: <https://www.verhalenbank.nl/items/show/34808>
- Dos Amigos Homepage (2019). *9 Branles de Bourgogne (Phalèse)*. Url: <https://www.dosamigos-homepage.nl/wordpress-en/solo-rennaissance/pierre-phalese/9-branles-de-bourgogne-phalese/>
- Dupas, G. (1981). *Histoire de Gravelines*. Dunkerque: Westhoek-Editions. Url: <http://excerpts.numilog.com/books/9782903077204.pdf>
- Ensemble Anonymus (1995). Ungaresca. In: *A La Via!, Street music from the 13th to the 16th century*. Url: https://www.youtube.com/watch?v=wwO4M-iuuBY&list=RDzy1tNaLb_Qs&index=2
- Everdinge, Generaal Van (z.a., z.j.). In: Nederlandse Liederbank. Amsterdam: Meertens Instituut (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen). Url: <http://www.liederenbank.nl/liedpresentatie.php?zoek=80146&lan=nl>
- Everdingen, G.G. van (1907). Beknopte handleiding tot de kennis der artillerie voor de cadetten der infanterie, cavalerie en genie: (...). Koninklijke Landmacht Voorschrift no. 586. Url: <https://collectie.nmm.nl/nl/collectie/detail/775417/>
- Everdingen, Generaal-majoor der Artillerie G.G. van; Gouverneur der KMA van 1923 – 1929 (z.j., z.a.). In: Kasteel van Breda. Url: <https://www.kasteelvanbreda.nl/Kasteelvanbreda.nl/collectie/sculpturen-ornamenten-en-monumenten/officieren/16-historie-kma/gouverneurs/129-everdingen>
- Eysten (z.j.). Jhr. Bernard van Merlen. In: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek (NNBW), Deel 2*, kolom 901. Url: <http://www.biografischportaal.nl/persoon/10852324>

- Feber, H.J.A. en G.G. van Everdingen (1914). *Atlas van XXXVII platen, behoorende bij de beknopte handleiding tot de kennis der artillerie, voor de cadetten der infanterie, cavalerie en genie (...)*. Breda: Koninklijke Militaire Academie (Handleiding no. 586).
- Fickert, Auguste (z.a., z.j.). In: Wikipedia (de). Url: https://de.wikipedia.org/wiki/Auguste_Fickert
- Fuller, N. (2018). M. Choufleuri restera chez lui le ... (Jacques Offenbach). In: *The opera scribe*. Url: <https://operascribe.com/2018/11/28/98-m-choufleuri-restera-chez-lui-le-jacques-offenbach/>
- Gabriëls, A.J.C.M. (2018). Joannes Baptista baron Van Merlen. In: *Biografisch Woordenboek van Nederland: 1780-1830*. Url: <http://resources.huylens.knaw.nl/bwn1780-1830/lemmata/data/Van%20Merlen>
- Gandharvák (2016). *Old Hungarian Dances*. In: de CD 'Varázs' van Gandharvák. Url: <https://www.youtube.com/watch?v=LdCQJJeVyyE>
- Geerdink-Schaftenaar, M.E. (2015). *Marsen en Signalen voor de Staatse Infanterie tijdens de 80-jarige oorlog*. Uitgave van de Vereniging 'Wassenbergh'. Url: <https://docplayer.nl/106827398-Marsen-en-signalen-staatse-infanterie.html> > Download Document.
- Gravelines (z.a., z.j.). In: Wikipedia (fr). Url: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Gravelines>
- Grothe van Wemeldinge (1853), *Huwelijksakte van Alexander Lodewijk (...)*. Url: <https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/archief/?mizig=236&miadt=239&miaet=54&micode=25.MDB-H-1853&minr=5672469&miview=ldt>
- Heine, Heinrich (1822). Die Grenadiere. In: *Gedichte*. Url: https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Grenadiere
- Heldring, J.L. (1998). Dezez dagen. Columns in *NRC Handelsblad* 1991-2012.
4/9/1998 (Url: https://www.dbnl.org/tekst/held004deze01_01/held004deze01_01_0697.php)
2/10/1998 (Url: https://www.dbnl.org/tekst/held004deze01_01/held004deze01_01_0701.php)
9/10/1998 (Url: https://www.dbnl.org/tekst/held004deze01_01/held004deze01_01_0703.php)
- Holleman (Ezn), J.W. (1952). Persoonlijke communicatie van mijn vader (1908-1961).
- Holleman (Wzn), Wes (2022a). *Generaal Van Everdingen, een spotliedje*. Url: <https://onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2023/02/Generaal-Van-Everdingen-een-spotliedje.pdf>
- Kam, W.P. de (1998/99*). Mr. C.J.W. v Loten van Doelen Grothe, burgemeester (1881-1914), deel I. *Van Zoys tot Soest: tijdschrift van de Historische Vereniging "Soest"*, 19:2, 17-19. Url: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/211593>
- Kam W.P. de (1998/99**). Mr. C.J.W. v Loten van Doelen Grothe, burgemeester (1881-1914), deel II. *Van Zoys tot Soest: tijdschrift van de Historische Vereniging "Soest"*, 19:3, 7-17. Url: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/211593>
- Kok, R. (1998). Zingende barones 1. *NRC-Handelsblad* 12/9/1998. Url: <https://www.nrc.nl/nieuws/1998/09/12/zingende-barones-1-7414435-a1142618>
- Kürti, László (1983). The Ungaresca and Heyduck Music and Dance Tradition of Renaissance Europe. *The Sixteenth Century Journal* 14:1, 63-104. Url: https://www.researchgate.net/publication/274796128_The_Ungaresca_and_Heyduck_Music_and_Dance_Tradition_of_Renaissance_Europe
- Langereis, R. (z.j.). *De kleine Van Bree[straat]* > Theodora Segerina [Heineken] en haar man G.G. van Everdingen. Url: <https://lange01.home.xs4all.nl/vbree/oudnws/nagel46-14.html>
- Luttervelt, W. van (1998). Zingende barones 2. *NRC-Handelsblad* 12/9/1998. Url: <https://www.nrc.nl/nieuws/1998/09/12/zingende-barones-2-7414437-a216536>
- Mandel Quartet (1992). *Hajdú Song and Dance: Nosza hajdú, firge varjú, Ungaresca*. In: 500 Years' Hungarian Music [Hungaroton Records]. Url: https://www.youtube.com/watch?v=Btrf_JJ9wA
- Meer, Dico van der (1950). *Music, music, music* (Nederlandstalig artefact). In: Tammo 80 (2008). Url: <https://www.tammo80.nl/weblog/?p=851>
- Meer, Theo van der (2019). De invoering van art. 248bis Sr. in historisch perspectief. *Tijdschrift voor genderstudies*, 22:3, 249-269. URL: <https://www.aup-online.com/content/journals/10.5117/TVGN2019.3.003.VAND>
- Meer, Theo van der, en Paul Snijders (2002). Ernstige moraliteits-toestanden in de residentie: een 'whodunnit' over het Haagse zedenschandaal van 1920. *Pro Memorie*, 4:2, 373-407. Url: https://promemorie.aup.nl/files/documents/15667146.pinn.LR_pm20022.pdf
- Merlen, [Jhr.] Bernard van (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Bernard_van_Merlen
- Merlen, Jean-Baptiste [Baron] van (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_van_Merlen
- Music! Music! Music! (z.a., z.j.). In: Wikipedia (en). Url: https://en.wikipedia.org/wiki/Music!_Music!_Music!

- Napoleontische adel* (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Napoleontische_adel
- Orchestergesellschaft Zürich o.l.v. Jonathan Brett Harrison, met 3 solisten (2008). *Trio italien uit de opera-bouffe Monsieur Choufleuri (Offenbach 1861)*. In: YouTube Levysopera. Url: <https://www.youtube.com/watch?v=DDIKAGOxvzY>
- Orkest zonder naam (1950). *Music! Music! Music!* In: YouTube Oud Plaatwerk. Url: <https://www.youtube.com/watch?v=f1b4WwFr3bI>
- Pott, P.H. (1958). Uit de geschiedenis van de thans 200-jarige Loge La Vertu in Leiden. In: Google > loge la vertu > website > Loge La Vertu > *Geschiedenis van Loge La Vertu*
- Prinsen, Claudius* (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Claudius_Prinsen
- Prinsen, Joost* (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: https://nl.wikipedia.org/wiki/Joost_Prinsen
- Prinsen, J. (2005). Columns in het *Leidsch Dagblad*.
14/5/2005 (Url: <https://leiden.courant.nu/issue/LD/2005-05-14/edition/0/page/2>) en
28/5/2005 (Url: <https://leiden.courant.nu/issue/LD/2005-05-28/edition/0/page/2>)
- Rousseau, Frederick (z.j.). *Tweede Hongaarse rapsodie (Franz Liszt, 1847)*. Url: <https://www.youtube.com/watch?v=ALqOKq0M6ho>
- Rouyer, J. (1890). Jetons historiques et autres, intéressant les diverses provinces des Pays-Bas. *Revue Belge de Numismatique vol. 46*. Url: http://www.numisbel.be/1890_20.pdf
- Sixma Baron van Heemstra C.J.J.* (z.a., z.j.). In: Landmacht: Stamboeken Officieren (BRIOP). Url: <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00396/6642c05a-a361-102d-86a4-0050569c51dd>
- Ulsamer Collegium (1985). Mainerio: Ungaresca – Saltarello. In: *Terpsichore: Renaissance and Early Baroque Dance Music*. Url: https://www.youtube.com/watch?v=1JM_CDX9eU
- Ungaresca* (z.a., z.j.). In: Wikipedia (nl). Url: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Ungaresca>
- Verhoeff, L. (1967). Enquête Soldatenfolklore, aflevering 8: Signaalrijmen. *Ons Leger, september 1967*.
- Verhoeff, L. (1976). Op de hei daar lag een dragonder: de signalen en signaalrijmen van de Koninklijke Landmacht. *Mars et Historia, tweede lustrumnummer van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de militaire historie*, 93-128.
- Verhoeff, L. (1977). *Soldatenfolklore: een inventarisatie van de informele tradities in de Nederlandse militaire samenleving in de jaren rond de Tweede Wereldoorlog*. Militair-historische bijdragen nr. 2 van de sectie Krijgsgeschiedenis van de Koninklijke Landmacht.
- Voorschrift Trompetsignalen voor wielrijders, cavalerie en bereden artillerie* (KMA 1932, voortbouwend op de Trompetsignalen Cavalerie uit 1917). Url: <https://www.militaireruitersport.nl/newsflash/newsflash.php?id=463> > “klik hier voor het Voorschrift”
- Wackie Eysten, P.A. (1998). Van Everdingen. *NRC-Handelsblad* 8/9/1998. Url: <https://www.nrc.nl/nieuws/1998/09/08/van-everdingen-7413848-a1060587>
- Wat is het lievelingseten van soldaten?* (z.a., z.j.). In: Papgrappen. Url: https://www.reddit.com/r/papgrappen/comments/fszop1/wat_is_het_lievelingseten_van_soldaten/
- Wat is wit en ontploft?* (z.a., z.j.). In: Nederlandse Volksverhalenbank. Url: <https://www.verhalenbank.nl/items/show/30780>

Tabel C. Aangetroffen teksten of tekstfragmenten op het trompetsignaal DRAF [legenda: * = met korte coda]

V76 V76	11.1 12.1	(...) van WAGENINGEN / Die wou eens over een slootje springen. De koorknaap Jans uit WAGENINGEN, / Die kan schuine liedjes zingen,		* Hij sprong er midden-in. * En dan nog wel in draf.
V76	21.1	(...) van SCHEVENINGEN / Lust liever sprot dan spieringen,		* Maar ik heb liever worst.
V67	31.1	(...) van WIERINGEN / Lust liever sprot dan spieringen.		* (...)
P05	41.1	(...) meneer VAN WETERINGEN / (...)		“Bloedworst, geef mij maar bloedworst”
V76	51.1	De luitenant VAN EVERDINGEN / Zou eens over een slootje springen,		* Maar hij viel er-in.
H98 H52 K98 P05	52.0 53.0 54.0	Generaal VAN EVERDINGEN Barones VAN EVERDINGEN En meneer VAN EVERDINGEN	[Die] zat op de plee, op de w.c. of op het secreet te zingen:	“Bloemkool, geef mij maar bloemkool” “Spuitpoep, ik heb de spuitpoep” “SIXMA BARON VAN HEEMSTRA”
P05	61.0	De baron VAN WEMELDINGEN	Zat op het secreet te zingen:	“SIXMA BARON VAN HEEMSTRA”
P05 H98 H98	71.0 72.0 73.0	De oude heer van GREVELINGEN August E. L. REIMERINGEN Boer Braat uit HEKELINGEN	[Die] zat op de plee, op de w.c. of op het secreet te zingen:	(...)
K98 P05 B98 P05	53.1 61.1 74.1 76.1	Barones VAN EVERDINGEN / Zat op de w.c. te zingen: ... Geef mij maar vlees en verse vis met / Kippenjus die over is en Paling die naar modder smaakt / Zodat je buik van binnen kraakt. De baron VAN WEMELDINGEN / Zat op het secreet te zingen: ... [De] baron van Voorst tot Voorst, / Van Lidth de Jeude enzovoorts, en ... “Hoor’es even, JUFFROUW FICKERT, / (...).” [Eenmaal] bloemkool lust ik (...) graag, / Borrelt lekker in mijn maag. Tweemaal bloemkool zie ik geerne / In het keursje van een deerne. Put another nickle in, / In the nickle-odeon, All I want is having you / And music, music, music.		“Bloemkool, geef mij maar bloemkool” “SIXMA, BARON VAN HEEMSTRA” (...) Bloemkool, geef mij maar bloemkool Closer, my dear, come closer (NL:) Hola de pianola

Tabel D. Hypothetische reconstructies van teksten op het trompetsignaal DRAF [legenda: * = met korte coda]

11.2 12.2	Bestevaar van WAGENINGEN / Die zou over ’n slootje springen: ----- Onze Aal uit WAGENINGEN / Die kan schuine liedjes zingen, -----	* Viel er midden-inne. * Stapvoets en in draf.
21.2	(◀12.1) Lange Jan van SCHEVENINGEN, / Die kan schuine liedjes zingen, -	* Stapvoets en in draf.
31.2	(◀21.1) Dominee van WIERINGEN / Eet liever stront dan spieringen: -----	* “Nee, geef mij maar worst.”
41.2	Instructeur VAN WETERINGEN / Die zat op de plee te zingen: -----	“Bloedworst, geef mij maar bloedworst”
51.2 51.3 51.4 51.5 52.1 52.2 52.3 53.2 53.3 53.4	Luitenant VAN EVERDINGEN / Die zou over ’n slootje springen: ----- (◀51.2) Luitenant VAN EVERDINGEN / Die ging sierlijk slootje-springen --- (◀52.0) Luitenant VAN EVERDINGEN, / Die zat op de plee te zingen: ----- (◀52.0) idem ----- Generaal VAN EVERDINGEN, / Die zat op de plee te zingen: ----- (◀51.5) idem ----- (◀51.4) idem ----- Barones VAN EVERDINGEN / Zat op het secreet te zingen: ----- idem ----- idem -----	* Viel er midden-inne. Water, hij ging te water. “ Stoepjes , geef mij maar stoepjes ” “ Boemkool , geef mij maar boemkool ” “SIXMA, BARON VAN HEEMSTRA” “Bloemkool, geef mij maar bloemkool” “ Spuitpoep , ik heb de spuitpoep ” “Bloemkool, geef mij maar bloemkool” “Kaiser, mein Kaiser gefangen” “Kom nou, ben ik een jonkvrouw?”
61.2 62.1 62.2 63.1 64.1 64.2	De baron VAN WEMELDINGE / Zat op het secreet te zingen: ----- (◀61.0) En de Heer van WEMELDINGE / Zat op het secreet te zingen: ----- idem ----- (◀61.0) En meneer VAN WEMELDINGE / Zat op het secreet te zingen: ----- (◀74.1) “Hoor’es even, JUFFROUW FICKERT, / (...).” ----- (◀74.1) “Goedemorgen, JUFFROUW FICKERT, / (...).” -----	“SIXMA BARON VAN HEEMSTRA” “Vrienden, geef mij maar vrienden” “Vrienden, ik wil mijn tienden” “Groter, ach maak mij groter” “Bloemkool, geef mij maar bloemkool” “Morgen, één góóde morgen”
71.1 71.2 71.3 72.1 72.2 73.1 73.2 75.1	De oude Heer van GREVELINGEN, / Die zat op de plee te zingen: ----- Lodewijk van GREVELINGEN, / Die zat op de plee te zingen: ----- idem ----- Auguust Elle [=L] REIMERINGER / Zat op het secreet te zingen: ----- idem ----- Arend Braat uit HEKELINGEN, / Die zat op de plee te zingen: ----- idem ----- Hiëronymus van BEVERNINGHE / Zat op het secreet te zingen: -----	“Hoogheid, ik ben mijn hoofd kwijt” “Nesten, ’k zit in de nesten” * “ ’k Zit in de puree” “Spuiten, we moeten spuiten” “Lacie, ’k heb obstipatie” “Bloemkool, geef mij maar bloemkool” “Ruim baan, ik heb er schijt aan” “Afscheid, ik ben mijn vriend kwijt”

Tekstkader E. Mogelijke muzikale bronnen van het trompet- of trommelsignaal DRAF

<p>1. Een zestiende- of zeventiende-eeuws Hongaars volksliedje <i>Nosza hajdú, furge varjú</i>. Het gaat over de Hajdu's, een vrijgevochten volk van veedrijvers en huursoldaten. Beluister Mandel Quartet (1992), Gandharvák (2016).</p> <p>2. Muziek en dans uit de Ungaresca-traditie (hoge cultuur) of Hajdu-traditie (lage cultuur) in de West-Europese Renaissance (Kürti 1983), die indertijd verbreid is door Jacob Paix (beluister Camerata Hongarica, 2015), maar ook door straatmuzikanten (beluister Ensemble Anonymus, 1995).</p> <p>3. Muziekbundel <i>Liber Primus Leviorum Carminum</i> (uitgave Pierre Phalèse te Antwerpen, 1571), bijvoorbeeld de Branle Ungaresca (een loopedans) in de partituur die is opgenomen in <i>Ungaresca</i> (z.j.) of bij Dos Amigos (2019). Beluister ook de vierde branle in <i>Capella Sancti Michaelis</i> (2009).</p> <p>4. Muziekbundel <i>Il Primo Libro di Balli</i> (uitgave Giorgio Mainerio te Venetië, 1578), bijvoorbeeld de partituur van de Ungaresca, nr. 14, opgenomen in <i>Ungaresca</i> (z.j.). Beluister ook Ulsamer Collegium (1985).</p>	
<p>Onze graaf, in't Naeredingen, Onze graaf, in't Naeredingen, Maar hij viel er inne. Onze graaf, in't Naeredingen, Die zou over 'n slootje springen: Viel er midden-inne.</p>	<p>Bestevaar van Wageningen, Bestevaar van Wageningen, Maar hij viel er inne. Bestevaar van Wageningen Die zou over 'n slootje springen: Viel er midden-inne.</p>

Tabel F. Drie zestiende-eeuwse soldaten- en drinkliederen à la “Lijntjes oven is bestoven”

Bron	Liedteksten			Coda
Ned. Liederbank: naam van een 'liederenfamilie'	Lijntjes o-	ven	is bestoven.	
Geerdink (2015, 64-66): Franse oertekst *)	Le berger Sont à l'om-	et bre	la bergère d'un buisson.	
Antwerps Liedboek (1544), nr. 188, Ned. Liederbank	Hout al aen, Ick sal ons En met genuech- Van dat nu	laat ons -- te wat corte-	vrolic springen , singhen een nieu liet. voort gaen bringen linghe is geschiet.	
Adriaenssen (1584), Ned. Liederbank	Tsou een meis- Savons in	ken de	gaen om wijn, maneschijn.	Houd uw canneke vaste!
Contrafact op <i>Music!</i> (z.j.); geciteerd door Prinsen (2005)	Weet je wat 's Avonds in Met je meis-	ge- de je	zellig is, duisternis? aan je arm en ...	Zoenen, zoenen, zoenen.
Nederlandse signaalrijmen op het trompet- signaal DRAF	Bestevaar Die zou o-	van ver een	Wageningen slootje springen :	Viel er midden- inne .
	Onze Aal Die kan schui-	uit ne	Wageningen liedjes zingen ,	Stapvoets en in draf.

*) Melodie: Geerdink (2015, 64); zie ook Pierre Phalèse (1574, 208):

https://www.cpd1.org/wiki/images/2/26/Regnes-Le_berger_et_la_berg%C3%A8re.pdf